

מורנו ורבו

בלי להניף דגלים של שוויון מגדרי, הרב יהודה קופרמן חניך אלפי תלמידות ללימוד תורה מעמיק, וגם לשאיפה להינשא לתלמידי חכמים ולהקים בית של תורה ■ ריאיון נדיר עם מייסד המכללה לבנות בירושלים, שהוביל מהפכה שקטה בלימוד התורה הנשי

חגית רוזנבאום, עמ' 10

צילום: מרים צחי

הזמר טל שגב סובל מבעיות שמיעה, אבל לא חושש לחזור לבמה | **דודו כהן**

לנוח בפנסיה? הצחקתם אותן ■ שלוש נשים מספרות על שלל הפרויקטים שנטלו על עצמן לאחר הפרישה לגמלאות | **רחלי מושקוביץ**

16

20

"אני מודה
לה' שלא
היה שמץ
פמניזם
בעבודה
שלנו".
הרב
יהודה
קופרמן
בשיעור
במכללה

המהפכה של חדרי המורים

מאות מורות שמילאו את בתי הספר הדתיים בחמישים השנים האחרונות ספגו לראשונה גישה תורנית ללימוד מקצועות הקודש והחול בבית היוצר של המכללה לבנות בירושלים ■ ראש המכללה ומייסדה, הרב ד"ר יהודה קופרמן, מספר על התלמידה שבזכותה החל הכול ומסביר איך מחנכים בנות להינשא לבני תורה ■ וגם: מחיר החינוך לצניעות, האם יש ספרדיות במכללה ומה הוא מבקש שיכתבו לו על המצבה

חגית רוזנבאום /// צילום: מרים צחי

כשהתחלנו אמרתי: תנו כבוד לחינוך הבית. מה שלומדים - לומדים ברכה. ובעצם זה שמכבדים אותה, היא יודעת את מקומה בתוך בית של תורה. בעלה לומד גמרא, אבא שלי לימדנו עקרונית לא, אבל לימדנו גמרא, זה שייך לפמיניזם. אבל למדנו במשך חודשים רש"י על פרשת משפטים, לימוד שמבוסס על סוגיות כבודות בבבא קמא

עד היום הרב ד"ר יהודה קופר מן מצטער על שלא רשם לעצמו את שמה של אותה תלמידה, כדי שיוכל להביע בפניה את הכרת התודה על מה שחוללה אצלו. הוא עדיין רואה אותה לנגד עיניו, שורה שלישית, ליד הקיר. היה זה יום שישי, והוא העביר שיעור בסמינר דתי למורות כהשלמת הכנסה מהצד. הוא ציטט באוזני הבנות פירוש רש"י על פסוק במקרא, ולא צפה את מטח הביקורת של התלמידות, שקמו מולו כמקשה אחת: "אנחנו לא מקבלות את דברי רש"י", הכריזו מול המורה הצעיר. הרב קופרמן ביקש לחזק את דבריו ואמר: "זה לא רק רש"י, זה מאמר חז"ל מפורש". אבל אז קמה אותה תלמידה, ומילתיה מהדהדות עד היום באוזניו: "המורה, תונכנו כאן לדעת שמותר לנו לחלוק על חז"ל".

המשפט הזה היה מעבר לכוחותיו של הרב קופרמן. הוא סיים את השיעור, יצא הישר למשרד המנהל והגיש את התפטרותו המיידית מהמוסד. "הייתי בשוק גורא", הוא נזכר, "זה החינוך פה, שמותר לחלוק על חז"ל? זה היה המפגש הראשון שלי עם החינוך של 'המורה', ואחרי ההיגד הזה ששמעתי שם אמרתי: צריך לעשות משהו".

באותו יום נבט אצלו הרע הראשון למהפכה החינוכית-תורנית שחולל בעשרות השנים שחלפו מאז: הקמתה וניהולה של המכללה לבנות בבית וגן בירושלים. בית היוצר לדורות של מורות ומוחנכות שהביאו רוח אחרת לחדרי המורים במוסדות הממ"ד.

פסוק אחד בשלושה חודשים

תלמידותיו הראשונות של הרב קופרמן במכ"ל חובקות כיום נכדים, כך שלא מפליא לשמוע שהרב קופרמן עצמו עבר כבר את שנות ה-85. אבל גם בשנות השיבה שלו, השיעורים במכ"ל ללה ממשכים למלא את סדר יומו, כאשר את עול הניהול העביר לבאים אחריו, בהם גם חלק משבעת ילדיו. הגיל נותן בו את אותותיו, אבל חוש ההומור האנגלי הדק שבו ניתן לא איבד מחר ריפתו. במבטא שעדיין מורגש, ובדיבור מתון וחיכיני, הוא מספר בהתרפקות על ימי המכללה הראשונים ומשיב בפשטות נחרצת לשאלות על סוגיות חינוכיות עקרוניות שהוביל בשנות ניהול המכללה.

האהבה להוראה באה אצלו לידי ביטוי עוד כשהיה ילד בכיתה ה' בבית הספר היהודי באילנד, בה נולד. "הייתה לי תמיד נטייה להוראה. כשמורה הייתה חסרה בכיתות ב'-ג', היו מבקשים ממני למלא את מקר מזה", הוא מספר. שנות התיכון עברו עליו במוסד פרוטסטנטי. הצטיינותו וכישרונותיו הלימודיים, שהיו הרבה מעל הממוצע, הקפיצו אותו בקלילות מעל כיתות התיכון, כך שבגיל עשרים מצא את עצמו מחזיק בשני תארים אקדמיים - במשפטים ובמקרא. החיבור שלו לעולם הישיבות החל אז בעקבות מפגש עם הרב אליהו דסלר בבית של ידיד בדבלין. הרב דסלר הפך אז את מושג הלימודים כבול לתחום מכובד ונחשב בקהילה היהודית, וחולל מהפכה תודעתית ביחס ללומדי התורה. קופרמן הצעיר הושפע מהרב דסלר, ופינה את הקייצים שבין הסמסטרם באוניברסיטה לטובת לימודים בישיבה בגייטסהד. עם קבלת התואר, הקדיש שנה נוספת ללימודים בישיבה.

בתחילת שנות החמישים החליט הבחור יהודה קופרמן לעשות צעד בלתי מקובל לחלוטין בסביבתו: לעלות וללמוד תורה בארץ ישראל. "זה היה צעד בלתי רגיל אז, כי היו ישיבות מצוינות בחו"ל", הוא מסביר, "אבל בבית שלנו היה חינוך כבד לארץ ישראל. אבי ז"ל קנה עוד בשנת 33 דונם קרקע בהרצליה, במטרה ששנעלה לארץ

ונהיה חקלאים".

למרות הרמות הגבות בסביבתו באירלנד, קופרמן עלה לישראל ונחת הישר אל השנים הקשות של תקופת הצנע. "הגעתי בשנת 50'. לא היה כל הזמן מים וחשמל, מעט מאוד אוכל". הוא למד בישיבת חברון ובהמשך נישא לדבורה, ילידת שיקגו. לאחר מספר שנות עבודה בשיקגו, חזרו בני הזוג לארץ והשתקעו בדירתם בירושלים. הוא קיבל הצעה להיות מנהל התיכון בקריית נוער, לצד חבריו מישיבת חברון - הרב ישעיהו הדרי והרב שמחה קוק - שעמדו בראש הישיבה בני קום.

באותן שנים הגיע גם ללמוד באותו סמינר דתי, שהביא אותו להחלטה להקים סמינר משלו לבנות דתיות. "המצב אז בסמינרים הדתיים", מסביר הרב קופרמן, "היה שחלק מהבנות התחתנו עם חילונים, היו אוכלות בלי לברך ועוד. זו הייתה תקופה קשה מבחינה דתית". הוא שכר דירה מחבר בירושלים, שיפץ אותה קלות מבפנים, ויצר בה שני חדרי כיתות, ספרייה ומשרד למנהל. 21 התלמידות של המחזור הראשון מילאו את החדר-הסמינר החדש בראשית שנת 64'. הבנות הגיעו ממיטב המוסדות לבנות דתיות אז, וכלי הבדלי מגורים: אולפנת כפר פינס, תיכון לוסטיג ברמת גן, בית ספר חורב בירושלים ועוד. "זה היה פתוח לכל מי ששומרת תורה ומצוות".

מה הייתה המטרה שלך בהקמת המכללה? "רציתי מוסד, שיעיר עד מאה בנות, שיהיו מורות לתנ"ך ולימודי קודש בבתי הספר במדינת ישראל, וילמדו על טהרת הקודש".

בשורה התפיסה של המוסד שהקמתה היה גרעין מהפכני: לימודי קודש מעמיקים ונרחבים לבנות, מה שלא היה מקובל עד אז.

"לא הייתה לי כוונה לגדל תלמידות חכמים", הוא מסביר, "המטרה הייתה חינוך. המכללה משכה גם בנות שלא רצו להיות מורות, אבל רצו יידישקייט, אווירה, לימודי קודש. חלק גדול הפכו אחר כך למורות בכל זאת. אני גם טענתי, בניגוד לסטרייט שבהם לימדו רק פדגוגיה, שחלק חשוב מהפדגוגיה הוא גם שליטה במקצוע, זה עוזר ללמוד יותר טוב".

ואכן, התפיסה החינוכית-פדגוגית החדשה חורגה שניו בחדרי המורים: עד אז המורות לתנ"ך הגיעו מתחום לימודי הספרות, מספר הרב קופרמן, והתנ"ך היה רק תת ז'אנר בספרות הדתית וכך הוא גם נלמד. "אני לקחתי את הבנות והתייחסתי להן ללמוד אותן בחדש אלול. התחלנו בפרשת משפטים. את הפסוק הראשון של הפרשה למדנו ברציפות מסוכות ועד חנוכה בעיון, עם רש"י ומפרשי רש"י. אני חושב שהדפוס שהדפיס את מפרשי רש"י עשה את זה במיוחד בשביל המיכללה, הוא מחזיק. כך החלל להיטעם בקרב בנות המכללה תפיסת הלימוד בעיון ועמקות של מקצועות הקודש. "הבנות אמרו: אם בחור הולך ברחוב עם גמרא ביד, אנחנו הולכות עם פירוש 'מורה' (הרא"ם, מפרשי רש"י) ביד". אבל, מדי גיש הרב קופרמן, הלימוד המעמיק נעשה בלי שמץ של נגיעה פוליטית: "מעולם לא ראיתי כל כך הרבה בנות לומדות תורה בלי שמץ פמיניזם, הוא מתפצל".

איך באמת חונכת את הבנות לגישה הזאת? לכאורה נתת להן כלים לידע נרחב בתורה, שני לול להביא אותן למחזות הפמיניזם, שנפוז היום בבתי מדרש מוסיונים לנשים.

"את זה הן ינקו מהמורים, את הדוגמה האישית. הצוות היה מורכב מגדולי ישראל. הבנות לא ראו אצל אף אחד מאיתנו את הגאווה שהורסת היום כל חלקה טובה. הן באו ללימוד מתוך ענוה ואהבת תורה".

הרב קופרמן מחדד את הגישה הייחודית שפינת במכללה, שמחד דוחה אמנם את הפמיניזם אך מאידך שואפת למצות בצורה מקסימלית את כישורונותיה הלימודיים של הבת: "כשהתחלנו

אמרת: תנו כבוד לחינוך הבת. כלומר, מה שלומי דים - לומדים ברכה. ובעצם זה שמכבדים אותה, היא יודעת את מקומה בתוך בית של תורה. בעלה לומד גמרא, אבא שלי לימדנו עקרונית לא, אבל לימדנו גמרא, זה שייך לפמיניזם. אבל לימדנו גמרא, דשים רש"י על פרשת משפטים, לימוד שמבוסס על סוגיות כבודות בבבא קמא".

מהמכללה לארגון 'קולך'

מה דעתך על לימוד הגמרא שהופך היום נפוץ בבתי מדרש לנשים?

גם בטון הדיבור המתון, ניכר היטב כי דעתו של הרב קופרמן אינה נוחה: "היום מלמדים גמרא את הבת ארבע שעות בשבוע במשך שנה. אחר כך אומרים לה שהיא יכולה ללמוד גמרא. מי לימד אותה? תלמידי חכם שלמד שש או שמונה שנים בישיבות, למד עשר שעות ביום בישיבה. אני יכול להבין שאדם כזה יכול ללמוד גמרא לבנות בסמינר. אבל אתה תלך ללמוד גמרא? זה אבסורד. אני מודה לה' שלא היה שמץ פמיניזם בעבודה שלנו. יש לבת את המקום שלה בתורה, אותו היא לומדת בעמקות. שולחן שבת אידיאלי זה שהבעל נותן את שולחן ורואה נותנת את שלה".

חלק מהשטח הבלטי בתנועת הפמיניזם הדתי של היום הן גבורות המכללה: תנה קהת, שייסדה את ארגון 'קולך', ועמיתתה להנהלת הארגון חיותה דויטש, הרבנית מלכה בינה מ'מאת' ועוד. איך אתה מסביר את התופעה הזאת? האם הייתה חממה לנשים שפנו לכיוון הפמיניסטי?

"הן לא הבינו נכון", הרב קופרמן לא מתרגש, "הנה קהת באה לכאן כשהיא כבר בריאקציה למי קום שהיא באה ממנו. זה קורה. גם בישיבות של כאלה שפורשים מהדרך. תמיד יש כמה אחוזים. בנות מכאן שממש פרשו מתורה ומצוות - שמי עתה על שתיים". עוד הוא מוסיף שבת שמבקשת להתקבל למכללה לאחר שעזבה את הסמינר של בית יעקב, מבחינתה היא כו שסטתה מהדרך התורנית ולכן באה לחפש דרך קלה יותר במכללה, והם מעדיפים שלא לקבל בנות כאלה מראש.

כאמור, הרב קופרמן הנהיג לימודי קודש מימיו במכללה, ולשם כך גייס לצוות ההוראה את מיטב תלמידי החכמים. בין המורים המפורסמים שעברו במכללה ניתן למנות את הרב שלמה מן החר, הרב יהושע בכרך, הרב ישעיהו הדרי והרב מרדכי בריאר. "זו הייתה הפעם הראשונה שרק תלמידי חכמים מלמדים בנות. עד אז בסמינרים לבנות היו מורים גרילים, וכן הם גם לימדו אותן ביקורת המקרא".

העובדה שגברים מלמדים נשים לא נראית בעיניו בעייתית, ואדרבה, מעיד הרב קופרמן על עצמו, "לי כבר קשה ללמוד גברים, אני כל כך רגיל ללמוד בנות".

בתור בעל ותק מרשים בלימוד מקצועות קודש לבנות, לדעתך קיימת תפיסה של "תורה נשית"? הוא משיב בהומור דק: "שאלו אותי פעם מה ההבדל בין חינוך בנות לבנים. אמרתי: בחינוך בנות אומרים 'את'. הוא מוסיף לך שאין הבדל מהותי בין שיטות החינוך, ולכן אין לדעתו תורה נשית שונה, שכן הלימוד בעיון ובעמקות צריך להיות זהה האל כולם.

כמי שהתמחה בהוראת תנ"ך, מה עמדתך לגבי תפיסת הלימוד המבונה "תנ"ך בנובה העיונית"? "שנים הראשונות של המכללה", מספר הרב קופרמן, "מכיוון שידעתי שהבנות יעברו ללמוד בבתי ספר של 'המורה', נתתי בסוף השנה השי' לשיטת שלושה שיעורים על ביקורת המקרא, במטרה להסביר מה זה ואיך להתמודד עם זה. על זה התקפות קשות, סיפור שהרב קופרמן מלמד ביקורת המקרא".

האם אתה מקבל את הגישה שמי תייחסת לאבות האמה כאל בני אדם רגילים?

הכול עבר תוך כדי, אלו דברים שנקלטים ועושים את שלהם. למשל, כשבת באה לומר שהיא התארכה, היינו שואלים: איפה הוא לומד? שאלתי פעם מישהי שהתארכה: מה הוא עושה? והיא נפגעה מאוד, היא הבינה מכך שאני חושב שהוא לא לומד בישיבה

לא אומרים "הרב זצ"ל"

בימים של דיבורים על אחדות בין כלל המגזרים של שומרי המצוות, כדאי להיכנס לתפילת ערבית בקורסי הגברים של המכללה. שם ניתן לפגוש את מגוון הכי פות, מכל הסוגים, הגדלים והצבעים, מתפללים זה לצד זה בין הקורסים שהם לומדים יחד. בכלל, אומרים במכ"ל, הא-פולישיות של המוסד בכל תחום היא מובנת. "אנחנו לא מקבלים סיוע משום סוג מאף צד של הקשת הפוליטית, ולכן אנחנו גם לא מחויבים לאף אחד. כשיש בחירות למשל, אנחנו לא מרשים לתלות שום שלט במי כללה. אנחנו מוכרים כאן כל מי שיש לו רצון שמיים ושומר תורה ומצוות". וכדרכו של הרב קופרמן, הוא ממחיש את הרב-גוניות של אוכלוסיית התלמידים במי כללה בדרך חידוד: "זה המקום היחיד בארץ שאי אפשר להגיד בו 'הרב זצ"ל', כי לכל אחד יש פה רב אחר. לזה הרב קוק, לזה הרב סולובייצק או החזון אי"ש. הוריתי לכל אחד לומר לאיזה רב הוא מתכוון".

גם בתחום העדתי, דומה כי המכללה נמצאת מעל שיח השד והבקבוק. "פעם שאלו אותי פקידה במי שרד החינוך כמה ספרדיות יש במכללה", משיב הרב קופרמן באנקדוטה משעשעת נוספת. "אמרתי לה: אין לנו. היא נבהלה. ראיתי שהיא לא מתאוששת, אז אמרתי לה: יש אחת או שתיים, אני לא זוכר אם הן מברצלונו או ממרדכי...". הם צחקו, ואז התקשרו למזכירת המכללה, שהחלה לעבור על הרשימות כדי להשיב לשאלת הפקידה.

את הריאיון מבקש הרב קופרמן לסיים באמירה מפתיעה משוה, אבל כוז שמתמצתת את כל שנותיו: "אחרי 120 שנה, אני מבקש שיכתבו על המצבה שלי את הפסוק 'את יהודה שלח לפניו להורות'. זה המור טו שלי. הקב"ה שלח אותי, יליד יתום מאירלנד, עד ארץ ישראל, כדי להורות". ■

דירה". זווית נוספת בחינוכה של הבת, שמייחדת את המי כללה עד היום, הוא תחום הצניעות. תקנון המכללה מחייב נורמות לבוש מפורטות, חייב בגרביים וכיסוי ראש מלא. הבנות גם מחויבות לחזור למעונות עד שעה מסוימת בלילה. אמנם בשנים האחרונות חלה התרחקות מסוימת בציות ללבוש גרביים, אולם כלכל נורמות הצניעות בקרב בנות המכללה גבוהות יחסית למקובל במקומות אחרים. "הרבה רבנים אמרו לנו שזה המקום היחיד שבו נוח להם להסתובב במסדרונות. במי קומות אחרים שבהם מלמדים בנות, הם אומרים, יש בעיה הלכתית ללמד תורה. תקנון המכללה נוסח בזמנו כך שפרט לתחומי ההלכה, היתה התחשבות של הבנות בכך שתלמידי חכמים חשובים רבים מסתובבים בנסי' דרונות, ולכן לבנות צריכה להיות כלפיהם הכרת הטוב בכך שלא יגרמו להם אפילו מעט מן המעט של אי נעימות להסתובב לידן".

הגבולות שלכם הם קצת מעבר לחיוב ההלכתי, כמו למשל בנושא הרביינים.

"נכון, מבחינתנו זו נורמה, לא שזו ההלכה היב" שה. באמת על פי ההלכה לא חייבים גרביים, אבל זו האווירה שאנו רוצים במכללה. בכיסוי ראש למשל, יש היתר לטפח, אבל המכללה קבעה שרוצים כיסוי ראש מלא, גם אם יש הקלות בפוסקים. יש תקנון, וגם כיום יש אצלנו מי שמנסה לאכוף אותו. עד לפני כ-15 שנה הרבנית דבורה ע"ה עסקה בזה, הסתובבה במסדרונות. זה לא תפקיד ידיוותי, זה לא פשוט. צריך לזה הרבה אומץ, הרבה אמונה בצדקת הדרך". הכללים הברורים בתחום הצניעות במכללה גובים מחיר לא קל בהרש" מה: "יש אחוזים של בנות שלא מגיעות למכללה בגלל זה. אנחנו משלמים מחיר על הדבר הזה. אנחנו שומעים זאת בבידור ממוחזקת ההרשמה, שבנות לא באות כי כופים צניעות. אבל הנושא חשוב לנו".

לומר שהיא התארכה, היינו שואלים: איפה הוא לומד? שאלתי פעם מישהי שהתארכה: מה הוא עושה? והיא נפגעה מאוד, היא הבינה מכך שאני חושב שהוא לא לומד בישיבה".

עוד מימרה מחויבת ששגורה בפי הרב קופרמן, והחזירה בלב הבנות את חשיבות הנישואין, היא ש"כאשר בת מסיימת תואר ראשון, היא עוברת למאסטר. אבל אני אומר שמיסטר קודם למאסטר, ואמא קודמת לאא א"י".

בהנהלת המכללה מספרים שהדורות הראשונים של התלמידות היו בנות שהגיעו מבתיים פשוטים יחי' סית, גם ברמתם הדתית, והבנות הצעידו את הבתים קדימה בזכות החינוך שספגו במכללה. "כשבנות התי' חתנו, הן התייעצו עם רבני המכללה ולא עם ההורים. הבנות רצו קדימה, המכללה שינתה את הכיוון שלהן, ומה יצאו בתים, ילדים, נכדים באותו כיוון, זה שינוי לדורות".

החינוך לחיי משפחה וניהול בית עבר לא רק דרך השיעורים, אלא גם בפרטים הטכניים לכאורה כמו מבנה הפנימיות. בעקבות הדידה הראשונה שהיוותה את ערש המכללה, נרכשו בשכונת דירות נוספות ששימשו כמעונות. "אשתי זיכרונה לברכה פיתחה את השיטה של פנימיה שלא בנויה כפרוודור עם חדרים לאורכו ושירותים בסוף, אלא הבנות גרות בדירה של ממש. הן צריכות לחיות שם ולשמוע עליה כדירה. זה היה מודל ראשון מסוגו, ונטרונה הייתה לחנך את הבנות להיות בעלבוטסט (בעלת בית). אשתי עמדה על כך, והייתה עורכת בדיקה שבועית לכך שהדירה נקיה ומסודרת". מטבע הדברים, לא כל הבנות אהבו את משטר הסדר הקפדני, אולם שנים מאוחר יותר, כנשים נשואות ובעלות בתים, קיבל הרב קופרמן משובים נלהבים מהבנות, שאמרו "אנחנו חייבות את הסדר בבית שלנו לחינוך שקיבלנו במכללה איך לנהל

"הם אמנם היו בני אדם, אבל בדרכה שלהם, לא בדרכה שלנו. אמרתי לבנות: אני לא מוכן להתמודד עם החזון אי"ש, והוא לא היה מוכן להתמודד עם הגר"א, של היה מתמודד עם רש"י, והוא לא עם הגאונים לפניו, וכן הלאה. וכולם יחד לא יתמודדו עם הדרגה של אברהם אבינו. מזה שכתבו בטקסט של התורה שייך לנצח, הוא וזה להיות בטקסט המקודש של התורה". כיום, יש לציין, מורי המכללה כבר עומדים במבחן יומיומי בתחום ביקורת המקרא מכיוון הסטודנטיות עצמן. "אם יש מורה שבחצי סגנון אומר משהו שלא נשמע לבנות מספיק מוכר ביחס לגדולי האומה - אנחנו מיד מקבלים תלונה מהתלמידות. זה סוג הבנות שמגיעות לכאן, והן רגישות ביותר לנושא הזה".

"מיסטר קודם למאסטר"

באחת השנים הגיעה מנכ"לית משרד החינוך לך: מפוס המכללה בשכונת בית וגן בירושלים. היא הבי' עה באוזני הרב קופרמן את התפעלותה מהבנינים המורשימים שקמו ברחבי הקמפוס, אבל הוא השיב לה בחיך: "אנחנו מתפעלים מהבתים שבנינו כאן, לא מהבנינים. בנינו בתים של תורה".

ואכן, נושא בניית הבית עמד גם הוא במוקד הקו החינוכי של המכללה. רוב הבנות נישאו בגילאים מוקדמים יחסית, ורובן המכריע עם תלמידי ישיבה. לא מעט מהבוגרות הן כיום נשות רבנים ובני תורה. במכללה לא היו הטפות מוסר פומביות שקראו לבי' נות להינשא, ולבחור לעצמן בני ישיבה כבעלים. הכול עבר דרך השיעורים, בהערות אגב, במסרים שעברו כמובנים מאליהם. "המסר עבר דרך הלימוד עצמו", אומר הרב קופרמן, "הכול עבר תוך כדי, אלו דברים שנקלטים ועושים את שלהם. למשל, כשבת באה

תפילין בית אל

כיפת ברזל לתפילין שלך

עוד מוצר איכות של תפילין בית אל

התפילינית פותחה ע"י תפילין בית אל על מנת לאפשר לך לשמור על התפילין בלכתך בדרך. התפילין שומרות עליך, שמור גם אתה עליהם.

Tefillin Bet El
It's what makes all the Difference!

1-800-795554

הזמן עכשיו